

Notitie

Weerbaarheidsreserve zzp'ers

datum 25 september 2020
aan PTA
van SEO Economisch Onderzoek
auteurs Johannes Hers, Bas ter Weel
Rapportnummer 2020-69

“Informatie & disclaimer”

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data”.

Copyright © 2020 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit deze notitie te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit deze notitie mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Interpretatie varianten

- Opbouw. We gaan uit van opbouw naar het niveau van zes maanden bijstand in varianten met een minimale inleg (dat is op dit moment € 6.300). Dit absolute bedrag is niet inkomensafhankelijk en voor iedereen gelijk. In andere varianten gaan we uit van een fiscaal bepaald maximum bedrag dat kan worden ingelegd, wat inkomensafhankelijk is.
- Mental accounting. We rekenen in de varianten met een vrijwillige inleg met een “potjes-effect” cf. Kahneman (2011) en Thaler (2008). Het effect hiervan is bepaald op 20 procent cf. Burke et al. (2017). Dit is waarschijnlijk een maximum voor Nederland.
- Fiscale behandeling. Indien relevant maken we ook een versie met een box 3 vrijstelling voor zelfstandigen over de weerbaarheidsreserve. Die (extra) vrijstelling is in de varianten met een minimale inleg gemaximeerd op de (maximale) weerbaarheidsreserve ter hoogte van zes maanden bijstand. Dit is forfaitair – het lijkt uitvoeringstechnisch een *no go* om de vrijstelling op het niveau van de gerealiseerde weerbaarheidsreserve te bepalen. Het is bovendien voor iedereen, met voldoende vermogen, eenvoudig te vullen vanaf de ingangsdatum/openstelling. Als de vrijstelling niet alleen geldt voor zelfstandigen maar voor alle belastingplichtigen, dan is de uitvoering en handhaving eenvoudiger voor de Belastingdienst, maar nemen de kosten flink toe (verhogen van de vrijstelling met € 10.000 voor de gehele populatie kost € 0,3 mld. (CPB, 2020)).
- Toetsing. Voor variant 2b gaan we uit van toetsing op rood staan om te voorkomen dat er massaal oninbare vorderingen ontstaan (zoals nu in het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) ook het geval is).
- Varianten 3 en 4 zijn nog onvoldoende uitgewerkt en ook te verstrekkend om een doorrekening van te kunnen maken op kosten en effecten. We beschrijven in kwalitatieve zin de effecten op basis van een parallel met een derde pijler pensioenproduct (variant 3) en de spaar-WW (variant 4) en plaatsen een aantal kanttekeningen bij het ontwerp.

Variant 1

Het gaat hier om een verplichte storting van € 100 per maand (uit het netto inkomen) op een speciale rekening waarvan de aanwending geheel vrij is. In deze variant wordt opgebouwd tot een reserve ter hoogte van zes maanden netto bijstandsuitkering (€ 6.300). In de basisvariant is er geen extra vrijstelling in box 3. We bekijken ook het geval waarin die extra vrijstelling er wel is.

Inschatting effecten op besparingen, overheidssaldo en werkgelegenheid

Er is in deze variant geen financiële prikkel om te sparen. Er geldt slechts de plicht om een rekening te openen en daar maandelijks € 100 op te storten. De storting kan onmiddellijk worden teruggedraaid. Via het concept van *mental accounting* (“potjesdenken”) zou dit per saldo toch tot een toename van de besparingen onder zelfstandigen kunnen leiden. De vraag is hoe groot dat effect is. Empirisch is daar weinig over bekend.

Als het gaat om pensioenopbouw, dan blijkt dat de vrijwillige voorzetting van pensioenopbouw bij de uitvoerder door werknemers die zelfstandig ondernemer worden gering te zijn. [Bureau Bartels \(2016\)](#) laat zien dat het effect ingeschat kan worden op ca. 0,1 procent van de jaarlijkse instroom in de groep zelfstandigen.

Ander empirisch onderzoek laat grotere effecten zien van dit type regelingen. Het gaat dan om wetenschappelijk onderzoek naar *commitment savings mechanisms*. Er wordt geld opzij gelegd met een specifiek doel. De effectiviteit van deze regelingen loopt in het beschikbare empirische onderzoek uiteen. Onderzoek naar geormerkte besparingen voor sanitatie ([Lipscomb en Schechter, 2017](#)), scholing ([Habyarimana en Jack, 2018](#)) en preventieve uitgaven aan gezondheid ([Dupas en Robinson, 2013](#)) laten geen enkel effect op de totale besparingen zien van geormerkt sparen. Het laatste onderzoek laat wel een effect zien op besparingen voor gezondheidsnoodgevallen.

Veel empirisch onderzoek vindt plaats in ontwikkelingslanden, en vindt in een aantal gevallen wel effecten van het oormerken op besparingen in bijvoorbeeld India ([Cheema en Soman, 2011](#)), voor specifieke besparingen in Kenia ([Dupas en Robinson, 2013](#)), op de Filipijnen ([Ashraf et al., 2006](#)), in Malawi ([Brune et al., 2016](#)), in Uganda ([Karlan en Linden, 2014](#)) en in Afghanistan ([Blumenstock et al., 2018](#)). In de meeste onderzoeken gaat het (ook) om het effect van het beschikbaar komen van verbeterde manieren om te sparen, vooral de mogelijkheid om dit veilig te doen.

Dat effect speelt natuurlijk niet in ontwikkelde economieën. Voor de Verenigde Staten is onderzoek beschikbaar over pensioenen. [Thaler en Benarzi \(2004\)](#) rapporteren bevindingen van een experiment waarin werknemers konden deelnemen in een *commitment savings mechanism* voor pensioenopbouw. Het lijkt erop dat werknemers die kiezen om deel te nemen aan het programma meer sparen. Hun spaarquotes liggen een tot twee procentpunt hoger (op ongeveer 6,5 procent) dan die van werknemers die voor een alternatief kiezen (ongeveer 5 procent). In deze studie geldt geen verplichting om deel te nemen aan het programma en is ook geen sprake van aselechte toewijzing. Het zou dus zo kunnen zijn dat de uitkomsten (deels) veroorzaakt zijn door zelfselectie van werknemers die meer geneigd zijn te sparen. Een recentere, vergelijkbaar experiment met aselechte toewijzing ([Burke et al., 2017](#)) komt tot vergelijkbare effecten: besparingen van mensen met een rekening met spaardoel liggen ca. 20 procent hoger vergeleken met mensen die geen expliciet spaardoel hebben. Het is wel belangrijk om het niveau van deelname in ogenschouw te nemen. Dit ligt in de

Verenigde Staten een stuk lager dan in Nederland, waardoor de veranderingen als er nieuwe regelingen beschikbaar zijn waarschijnlijk ook groter zijn.

Per saldo zijn er dus wel empirische aanwijzingen voor mogelijke positieve effecten waarbij het aannemelijk is dat deze in Nederland wat kleiner zijn, omdat in Nederland al relatief veel (pensioen)besparingen plaatsvinden, ook ten opzichte van de Verenigde Staten. Als we de resultaten van het onderzoek van [Burke et al. \(2017\)](#) als bovengrens nemen, dan zou maximaal 20 procent van de besparingen ook daadwerkelijk additioneel zijn (dat is: substitutie van consumptie naar besparingen). Voor de rest van de populatie wordt er slechts op een andere titel (rekening) gespaard dan in de huidige situatie.

De literatuur over werkgelegenheidseffecten van (verplichte) pensioenpremie-inleg komt over het algemeen tot de conclusie dat een actuariel faire premie geen arbeidsaanbodeffect heeft ([Van Ewijk, 2005](#)). Voor een actuariel faire premie is immers sprake van uitgesteld loon. Arbeidsaanbodeffecten zijn er wel als pensioenpremies herverdelen tussen deelnemers (zoals de doorsneepremie), omdat het verschil tussen de feitelijke premie en de actuariel faire premie op dezelfde manier uitwerkt als een belasting (of subsidie) voor bepaalde groepen deelnemers. In het geval van de weerbaarheidsreserve in deze variant is echter geen sprake van herverdeling en dus naar verwachting geen effect op het arbeidsaanbod en de werkgelegenheid.

Samenvatting

Op basis van de bovenstaande review van de literatuur en veronderstellingen leidt de verplichte storting van € 100 euro per maand tot een jaarlijkse extra besparing van maximaal € 250 mln. Hierbij is ervan uitgegaan dat zelfstandigen met een jaarinkomen van minder dan € 5.000 zijn uitgezonderd van de verplichting.¹ Op langere termijn levert dat maximaal een extra opgebouwd vermogen op van € 1,3 mld. (20 procent van de potentiële maximale weerbaarheidsreserve van € 6,3 mld.) bij een opbouw van € 6.300 euro (in 5 jaar). Als er geen extra vrijstelling in box 3 wordt gegeven voor deze besparing, is er in de structurele situatie een beperkte extra opbrengst in de inkomstenbelasting over dit vermogen (€ 5 mln.).²

Als er wel een extra (forfaitaire) vrijstelling wordt gegeven aan (alleen) zelfstandigen in box 3, ter grootte van de op te bouwen weerbaarheidsreserve van € 6.300, dan bestaat er voor de populatie tussen de oude vrijstellingsgrens (van ca. € 30.000) en de nieuwe (van ca. € 36.000) een prikkel om meer vermogen op te bouwen. Omdat deze groep relatief klein is, is het effect op de opgebouwde weerbaarheidsreserve beperkt: jaarlijks wordt daarom € 270 mln. extra opgebouwd, tot een totaal maximale weerbaarheidsreserve van € 1,4 mld. (er is een klein gedragseffect door de vrijstelling) bij een opbouw van € 6.300. In dat geval treedt er per saldo een derving op van IB-inkomsten van €

¹ We gaan uit van ongeveer 1,5 miljoen zelfstandigen (CBS, 2020), van wie ongeveer twee-derde (€ 1 mln. zelfstandigen) met een jaarinkomen van meer dan € 5.000. Als het minimum jaarinkomen op € 10.000 wordt gelegd neemt de populatie af tot ongeveer 850.000 zelfstandigen. Daarmee worden er meer zelfstandigen met een kleine (bij)baan uitgefilterd, maar dat geldt ook voor zelfstandigen met een relatief sterk fluctuerend inkomen die toevallig een slecht jaar hebben. Als gerekend wordt met een minimuminkomen van € 10.000 nemen de bedragen hierna met circa 15 procent af.

² Ongeveer 40 procent van de populatie zit boven de fiscale vrijstelling, en betaalt een gemiddeld effectief tarief van ca. 1 procent. Er is indirect ook derving van belastinginkomsten doordat de consumptie en daardoor btw-inkomsten dalen met ca. € 45 mln. per jaar, maar dat is geen onderdeel van de ex ante budgettaire effecten.

20 mln. (€ 5 mln. extra opbrengsten en € 25 mln. derving). De verhoogde vrijstelling leidt immers tot een iets lager effectief tarief over de gehele grondslag van het belastbaar box 3 vermogen van alle zelfstandigen.

De werkgelegenheidseffecten zijn in beide varianten naar schatting nihil.

Variant 2

De overheid dwingt maandelijks een (netto) nominale inleg af bij een financiële instelling tot een veilig geacht bufferniveau. Evenals in de eerste variant wordt dit vastgesteld op € 6.300.

We werken twee sub-varianten uit, waarbij we tevens een situatie met en zonder vrijstelling in box 3 beschrijven:

- Gebruik van de weerbaarheidsreserve vindt plaats na een vorm van objectieve toetsing. We gaan ervan uit dat dit het geval is bij een getoetste vaststelling van ziekte/arbeidsongeschiktheid en werkloosheid/verlies van inkomen. Er is geen mogelijkheid tot roodstaan.
- Gebruik van de weerbaarheidsreserve is vrij. Het saldo kan negatief worden (tot een maximum van € 6.300). We gaan er vanuit dat er in deze variant wel een toets plaatsvindt op roodstaan, vergelijkbaar met de toets in de huidige Bbz.

Beide varianten garanderen dat de zelfstandig ondernemer in elk geval in het eerste half jaar na inkomensverlies een beroep kan doen op de reserve. Bij arbeidsongeschiktheid volgt na het eerste jaar voor eigen rekening/met een zelf afgesloten verzekering een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Bij omzetverlies kan de zelfstandig ondernemer instromen in een basisbaan. De zelfstandig ondernemer zal in de tweede sub-variant mogelijk een deel van het basisbaaninkomen moeten gebruiken voor de aflossing van de weerbaarheidsschuld. Het inkomensbeschermingsniveau van zelfstandig ondernemers is, vergeleken met werknemers, nog steeds laag.

Inschatting effecten op besparingen, overheidssaldo en werkgelegenheid

Ten aanzien van de besparingen nemen we aan dat op lange termijn de gehele populatie de wettelijke buffer aanlegt tot het niveau van € 6.300. Van de besparingen in deze buffer is een deel additioneel ten opzichte van de huidige situatie, omdat een deel van de populatie andere besparingen substitueert naar deze gedwongen besparing.

Evenals in deze eerste variant gaan we ervan uit dat ongeveer 20 procent van de populatie daadwerkelijk (per saldo) meer spaart door deze verplichting. In de eerste sub-variant 2a gaan we ervan uit dat de buffer gedeblokkeerd wordt bij werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. We nemen voor zelfstandigen aan dat de risico's daarop vergelijkbaar zijn met die van werknemers. Dit is waarschijnlijk een bovengrens omdat er geen sprake is van moreel gevaar van een beroep op de weerbaarheidsreserve door zelfstandigen – het is immers hun eigen vermogen waar ze een beroep op doen. Het is dus aannemelijk dat de werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsrisico's in werkelijkheid lager zullen liggen dan voor werknemers.

Volgens dezelfde redenering als bij de eerste variant gaan we er vanuit dat er geen effect is op het arbeidsaanbod en de werkgelegenheid.

Samenvatting 2a

Onder deze veronderstellingen leidt de verplichte storting van € 100 per maand tot een jaarlijkse extra besparing van maximaal € 270 mln. (met extra vrijstelling in box 3, € 250 mln. zonder deze vrijstelling). Deze opbouw is voor een belangrijk deel substitutie van andere besparingen die op dit moment al plaatsvinden en worden omgezet in verplichte en geoordeelde besparingen.

Jaarlijks wordt vermogen onttrokken voor kosten van zelfstandigen die in dat jaar werkloos of arbeidsongeschikt zijn geworden, tot het maximum van hun individuele weerbaarheidsreserve. De totale reserve stabiliseert daardoor bij een opbouwpercentage van ongeveer 85 procent op een niveau van ongeveer € 5,3 mld. De additionele bufferopbouw is daardoor ook lager: op langere termijn (>5 jaar) levert dat een extra opgebouwd vermogen van € 1,2 mld. op met een extra vrijstelling in box 3 (€ 1,1 mld. zonder deze extra vrijstelling). De opgebouwde weerbaarheidsreserve is op lange termijn lager doordat er jaarlijks aan het vermogen onttrokken wordt om inkomensverlies als gevolg van arbeidsongeschiktheid en werkloosheid op te vangen.

De budgettaire effecten in box 3 zijn wat kleiner, maar afgerond ongeveer gelijk aan die in de eerste variant. Daarnaast zijn er extra uitvoeringskosten voor de toetsing op werkloosheid en arbeidsongeschiktheid die nodig is voor het deblokken van de reserve. Deze bedragen naar schatting € 100 mln.³ De totale kosten zijn dan € 120 mln. in de variant met een extra vrijstelling in box 3 (dat is inclusief € 20 mln. derving van inkomstenbelasting door de verhoging van de box 3 vrijstelling).

De werkgelegenheidseffecten en het effect op het arbeidsaanbod zijn nihil.

Samenvatting 2b

In feite is deze variant gelijk aan de eerste variant met de mogelijkheid om (maximaal een half jaar) rood te staan. In beginsel zijn de effecten op de overheidsfinanciën gelijk aan de eerste variant: alleen de additionele besparingen leiden immers tot extra opbrengsten en kosten in box 3. Daarnaast is er de mogelijkheid om rood te staan.

Verondersteld is dat de toetsing voor het gebruik van de faciliteit voor roodstand net zo streng (en kostbaar) is als voor de huidige Bbz. In dat geval stromen er jaarlijks ca. 5.500 zelfstandigen in (CBS, 2017), die in eerste instantie hun eigen weerbaarheidsreserve uitputten, en in tweede instantie rood staan. Ongeveer de helft van deze instroom keert terug als zelfstandige, de rest niet. Jaarlijks leidt dit tot een onttrekking aan de weerbaarheidsreserve van € 35 mln. en een beroep op roodstand van eveneens € 35 mln.: het eerste jaar wordt immers voor de helft gefinancierd uit de eigen weerbaarheidsreserve en voor de andere helft door roodstand. Op langere termijn wordt naar verwachting ongeveer de helft van dit bedrag terugbetaald (op basis van CBS, 2017). Daarnaast zijn er uitvoeringskosten die vergelijkbaar zijn met de huidige Bbz (€ 55 mln. per jaar).⁴ De totale kosten komen dan op ca. € 75 mln. in de variant met een extra vrijstelling in box 3 (dat is inclusief € 20 mln. derving in inkomstenbelasting door verhoging van de vrijstelling in box 3).

³ Zie blz. 12 in (SEO, 2019).

⁴ Zie SEO (2019). De uitvoeringskosten van de Bbz (€ 55 mln.) zijn relatief hoog. Een mogelijke verklaring is de vormgeving en relatief stringente voorwaarden die gekoppeld zijn aan de Bbz. Hierdoor is veel uitvoeringscapaciteit nodig. De raming is gebaseerd op de berekende directe uitvoeringskosten van de Bbz voor gemeenten door Ecorys (2011).

De werkgelegenheidseffecten en het effect op het arbeidsaanbod zijn nihil.

Variant 3

Variant 3 beoogt enerzijds meer flexibiliteit te bieden om al opgebouwde (pensioen)buffers ook te kunnen inzetten bij inkomensverlies als gevolg van calamiteiten vóór de pensioendatum, en daarmee ook een stimulans te bieden voor meer pensioenopbouw door zelfstandigen. In feite is het daarmee een combinatie van een weerbaarheidsreserve bij calamiteiten en een oudedagsvoorziening. Ten opzichte van de huidige situatie beoogt de aanpassing het opgebouwde derde pijler pensioen van zelfstandigen meer liquide te maken door het tegen lagere (fiscale) kosten opneembaar te maken in geval van calamiteiten. Er gelden een aantal regels:

- **Fiscaal.** Er gelden dezelfde regels als onder de omkeerregel: een (gemaximeerde) premie/inleg is aftrekbaar, uitkering belast, vrijgesteld van box 3-heffing;
- **Calamiteiten.** Bij calamiteiten, uit te drukken als een bepaalde derving van de omvang van de winst of omzet ten gevolge van ziekte, een pandemie (en eventuele andere vooraf vastgelegde exogene schokken), en ter financiering van opleidingskosten kan het saldo tussentijds zonder revisierente en eventueel tegen gereduceerd fiscaal tarief worden opgenomen (*in extremo* kan een netto-onttrekking mogelijk gemaakt worden);
- **Opname.** Opnamemogelijkheden moeten beperkt zijn om liquiditeit te verstrekken maar wel voldoende uitzicht te bieden op een redelijk (pensioen-)rendement; en
- **Saldo.** Er kan niet rood gestaan worden: een negatief saldo leidt tot negatief rendement en is niet verenigbaar met het pensioendoel.

Deze variant lijkt op de eerste variant met fiscaal voordeel, omdat het hier ook gaat om vrijwillige deelname. Het verschil is dat bestaande op de private markt aangeboden producten (in dit geval een pensioenvoorziening) worden verruimd om gedurende het werkzame leven het inkomen relatief constant te houden als er zich calamiteiten voordoen.

Inschatting effecten op besparingen, overheidssaldo en werkgelegenheid

Deze variant introduceert geen verplichting, maar meer flexibiliteit rond opnamemogelijkheden van het derde pijlerpensioen van zelfstandigen vóór de pensioendatum. Hierbij gaan we in eerste instantie uit van toepassing van de omkeerregel (dus geen extra fiscale prikkel voor opname door een gereduceerd of nultarief). Het is onzeker of dat zal leiden tot substantieel hogere (pensioen)besparingen onder zelfstandigen. Ervaringen in Nederland met bijvoorbeeld de levensloopregeling en de bestaande fiscale faciliteit voor zelfstandigen wijzen erop dat de stimulerende werking van de omkeerregeling op vrijwillige (pensioen)besparingen beperkt is. Ook onderzoek in de Verenigde Staten laat zien dat fiscale prikkels wel een effect hebben, maar dat dit relatief beperkt is (e.g., [Madrian, 2013](#)).

In deze variant werken twee effecten tegen elkaar in: de mogelijkheid om tegen lagere (fiscale) kosten (pensioen)besparingen eerder op te nemen leidt in eerste instantie *ceteris paribus* tot een *lager* (pensioen)vermogen van zelfstandigen, omdat een deel van dat vermogen eerder opgenomen zal worden in geval van calamiteiten. Welk deel hangt af van hoe nauw de flexibele opnamedoelen zijn

omschreven en van de omvang van de fiscale prikkel. Er kan in deze optie een (verplichte) inhaalpremie worden ingebouwd die dient om het eerder opgenomen vermogen in een later stadium weer op te bouwen. Onzeker is of zelfstandigen zich hierop in deze (vrijwillige) variant op voorhand willen vastleggen. Een dergelijke verplichting kan het product daardoor ook minder aantrekkelijk maken voor zelfstandigen (en daarmee het beoogde effect van deze maatregel om vrijwillige pensioenopbouw aantrekkelijker te maken weer (deels) teniet doen. De groep die van de mogelijkheid tot vervroegde opname gebruikmaakt zal niet (of later) gebruikmaken van andere vangnetten zoals de bijstand.

Daar tegenin werkt een effect dat pensioensparen in deze producten aantrekkelijker wordt voor zelfstandigen door de toegenomen flexibiliteit.⁵ Gegeven de over het algemeen kleine effecten van fiscale prikkels op vrijwillige pensioenbesparingen is er geen groot effect op de opbouw van (pensioen)vermogen te verwachten, en het is niet uitgesloten dat het saldo-effect negatief is omdat het eerste effect overheerst. Naarmate de fiscale prikkel voor eerdere opname groter wordt (bijvoorbeeld door netto onttrekking mogelijk te maken), is de kans hierop groter. In dat geval lopen ook de kosten voor de overheid op, omdat de belastinginkomsten over opgenomen saldi in box 1 lager worden. Gezien de omvang van de pensioenbesparingen in de derde pijler (ook ten opzichte van die in de tweede pijler) kan bovendien een te gering pensioenvermogen resteren.

We verwachten geen effect op de werkgelegenheid.

Variant 4

Als richtsnoer dient de inkomensbescherming van werknemers. Niet een minimuminkomen is de norm, maar het feitelijke inkomen van de zelfstandig ondernemer. Afhankelijk van persoonlijke kenmerken, voorkeuren en (huiselijke) omstandigheden, kan een passende weerbaarheidsreserve een omvang bereiken van een of meer jaarinkomens. Er moet immers niet alleen rekening worden gehouden met omzetverlies door een crisis, ziekte en arbeidsongeschiktheid, maar ook met het opbouw van pensioenvermogen.

Dit pakket is naar aard en omvang dus groter dan de eerste twee, maar kan in verschillende gradaties van paternalisme worden ingericht:

- Het feitelijke inkomen van de zelfstandige, zoals vastgesteld door de fiscus, is de basis bij de vaststelling van de inleg.
- De fiscus hanteert inkomensafhankelijke normpercentages voor de diverse risico's: omzetverlies door werkloosheid, ziekte, aanvullend inkomen in geval van arbeidsongeschiktheid, pensioeninkomen.
- De fiscus heft de inleg en maakt die over naar de individuele weerbaarheidsrekening van de zelfstandig ondernemer bij de uitvoerder. De 'standaard' is dus dat er een brede inkomensreserve wordt aangelegd.
- Bij het ontwerp moet de mate van maatwerk en paternalisme worden gekozen die passend wordt gevonden bij de aanwending van het geld in de weerbaarheidsreserve. Dit kan in allerlei

⁵ Overigens wordt dit gebrek aan flexibiliteit niet expliciet genoemd door zelfstandigen als een reden om niet te sparen in de derde pijler. De hoge kosten en een gebrek aan middelen zijn de belangrijkste redenen om dat niet te doen (zie bijvoorbeeld een enquête van [ING, 2014](#)).

gradaties, met of zonder *opt-out* voor deelname, met of zonder (verplicht) adviesgesprek over de financiële planning over de levensloop, met vrije onttrekking of alleen vrije onttrekking boven een zekere minimumreserve.

- Omdat de totale omvang van de weerbaarheidsreserve van zelfstandig ondernemers in deze variant (veel) groter zal zijn dan in de eerste twee, en omdat deze deels betrekking heeft op de inkomensvoorziening voor de oude dag, is financieel beheer belangrijker dan bij de eerste twee varianten. Collectief beheer van individuele rekeningen (eventueel bij een handvol aanbieders) ligt voor de hand.

Inschatting effecten op besparingen, overheidssaldo en werkgelegenheid

Deze variant is dermate ingrijpend en kent ook nog dermate veel opties dat het niet mogelijk is er een doorrekening van te maken.

De variant lijkt op de invoering van een spaar-WW voor zelfstandigen. Een spaar-WW heeft als nadeel dat de gehele groep zelfstandigen gedwongen wordt te sparen voor inkomensverlies, terwijl slechts een klein deel van de populatie daadwerkelijk geconfronteerd wordt met inkomensverlies. Doordat het risico geconcentreerd is bij deze groep (herhaalrisico), zal deze groep relatief snel door de besparingen heen zijn, en daardoor alsnog een beroep moeten doen op andere vangnetten (zoals de Bijstand). Er bestaat een grote groep met slechts een beperkt risico op inkomensverlies die gedwongen wordt te sparen voor een risico dat zich niet voordoet. Dit leidt tot welvaartsverlies ([Jongen en Van Vuuren, 2009](#)). Dit laatste is voor werknemers, die toch al gedwongen besparingen voor een tweede pijlerpensioen kennen, problematischer dan voor zelfstandigen die geen verplichte pensioenpremie afdragen (zie hierna).

Een ander nadeel is dat sommige ondernemers met de extra besparingen vervroegd kunnen uitreden. Uit onderzoek blijkt dat slechts een deel van het vermogen gebruikt wordt voor vervroegde uitreding ([Euwals et al., 2009](#)).

Het voordeel van deze variant (een spaar-WW) is dat het moreel gevaar beperkt ten opzichte van een (verplichte) verzekering: de werkloze wordt immers in eerste instantie gedwongen de eigen besparingen te gebruiken, en heeft daardoor een sterke prikkel om naar werk te zoeken. Voor *werknemers* leidt invoering van een spaar-WW daarom tot besparingen op de WW-uitkeringslasten en (per saldo) tot een toename van de werkgelegenheid (zie [CPB, 2015](#), blz. 90). Voor (de meeste) zelfstandigen is er in de huidige situatie echter geen sprake van een verzekering tegen inkomensverlies. Ten opzichte van de huidige situatie zijn er dan naar verwachting geen grote effecten op het (arbeidsaanbod)gedrag van zelfstandigen te verwachten. Wel kan er uiteraard een besparing op de bijstandskosten gerealiseerd worden omdat een deel van de zelfstandigen een grotere (weerbaarheids)reserve opbouwt dan in het alternatief zonder regeling. Een ander voordeel is dat er ten opzichte van de huidige situatie aanvullende besparingen worden gedaan door zelfstandigen, die als ze niet aangewend worden voor inkomensaanvulling bij ziekte of werkloosheid, gebruikt kunnen worden als extra inkomensbron na pensionering. Dit kan bijdragen aan een verhoging van de gemiddeld lage(re) vervangingsratio's van zelfstandigen na pensionering ([Knoef et al., 2017](#)).